

ФУНКЦІЇ ЗАЙМЕННИКІВ У РОЛІ ГОЛОВНОГО КОМПОНЕНТА В СТРУКТУРІ ПІДРЯДНОГО СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

У статті проаналізовано підрядні словосполучення із займенником у ролі головного компонента, встановлено функції займенникових слів різних семантичних розрядів як структурних компонентів словосполучення, з'ясовано ти пи семантико-синтаксичних відношень.

Ключові слова: підрядні словосполучення, займенник, семантико-синтаксичні відношення.

Словосполучення вважають мінімальними синтаксичними одиницями, що є виразниками складних найменувань. Вони входять до синтаксично-комунікативної системи мови тільки в будові речення як його безпосередні складники. Словосполучення відрізняються граматичними значеннями, семантичними відношеннями та функціями від сполучень слів, що є основними структурними елементами речення. Словосполученню не властиві синтаксичні категорії речення – предикативність, інтонаційна завершеність, модальність. Від речення словосполучення відрізняється й тим, що воно не є одиницею спілкування (само по собі не передає ніякої інформації), не має інтонації, властивої реченню, слугує лише будівельним матеріалом для речення. З реченням словосполучення споріднює те, що обидві ці одиниці складаються із слів, крім того, на основі словосполучень будуються речення [27, 51 – 53]. Значну роль у розробленні теорії словосполучення відіграв О.О. Шахматов. Поняття словосполучення – це —таке поєднання слів, яке утворює граматичну єдність, що виявляє залежність одних слів від інших [30, 274]. П.Ф. Фортунатов вважав словосполучення основною синтаксичною одиницею, яка може бути частиною речення чи цілим реченням. —Словосполученням у мові, – писав П.Ф. Фортунатов, – я називаю те ціле за значенням, яке утворюється сполученням одного повного слова (не частки) з іншим повним словом, чи буде це вираженням цілого психологічного судження, чи вираженням його частини [29, 451]. У зв'язку з цим словосполучення він поділяв на два типи – закінчені, тобто речення, і незакінчені.

Погляди П.Ф. Фортунатова на словосполучення поділяв також і О.М. Пешковський, тільки він не відмовлявся від поняття про речення і дав своє пояснення ще ширше, ніж П.Ф.Фортунатов. —Словосполученням, – зазначав він, – є двое слів або низка слів, об'єднаних у мові і в думці [23, 35].

В українському мовознавстві за характером синтаксичного зв'язку прийнято виділяти два типи словосполучень – підрядні і сурядні [18]. Та не всі мовознавці поділять такий погляд. Деякі мовознавці вважають, що словосполученнями є лише такі поєднання слів, які пов'язуються підрядним прислівним синтаксичним зв'язком [31, 66]. Г.М. Удовиченко витлумачує словосполучення як такі семантико-синтаксичні єдності, що утворені за нормами і правилами мови з двох чи більшої кількості повнозначних слів, які виражають єдину, хоч і в лексичночленній формі, назву предмета, поняття чи уявлення. Поширення будь-якого повнозначного слова іншим повнозначним словом є не чим іншим, як словосполученням [Там само, с. 12].

Т.О. Туліна інакше витлумачує поняття словосполучення: —Словосполучення вважають то основною синтаксичною одиницею, то однією із синтаксичних одиниць, то допоміжною синтаксичною одиницею, навіть не одиницею, а проміжним утворенням, об'єднанням фразеосполучень і синтаксем [28, 3]. Що стосується словосполучення, то воно, виступаючи синтаксично непередикативним утворенням, семантично тісно пов'язане з предикативними структурами, реалізує їх повністю (спляча дитина) або частково (вручення призу) [Там само, с. 17].

Принципово відмінним є витлумачення словосполучення, яке запропонував І.Р. Вихованець. Він визначив словосполучення як підпорядковану реченню синтаксичну одиницю, що виленовується з речення. Ієрархія між реченням як основною синтаксичною одиницею і словосполученням виявляється в тому, що словосполучення формується в реченні в ролі його складника, а тому типові для словосполучення вторинні підрядний і сурядний зв'язки характеризують на другому рівні членування також речення, відбиваючи поширення опорних членів речення [1, 52]. І.Р. Вихованець поставив словосполучення на найпериферійніше місце і кваліфікував його як вторинну синтаксичну одиницю, виникнення й функціонування якої пов'язував тільки з ускладненням речення [Там само, с. 19].

З-поміж підходів до визначення синтаксичних зв'язків у сучасному українському мовознавстві утверджується погляд, згідно з яким виділяють підрядні і сурядні словосполучення. Поєднання двох чи

більше повнозначних слів на основі підрядного зв'язку означає, що одне із цих слів підпорядковувальне (головне, стрижневе, опорне, ведуче), друге – підпорядковане (залежне), напр. : *їхній будинок, хтось із знайомих, наша країна, весь край, щось невідоме, інакше кажучи, зробити по-своєму*. М.В. Мірченко підрядний зв'язок виділяє як категорію підрядності і дає пояснення, що це формально-синтаксична реченнева категорія, яка позначає залежність одного компонента речення від іншого і функціонує у простому та складному реченнях і словосполученні [19, 20]. Виділяють три форми (способи) підрядного зв'язку: узгодження, керування та прилягання [21, 181 – 189].

Мета статті – проаналізувати підрядні словосполучення із займенником у ролі головного компонента.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: установити функції займенникових слів різних семантичних розрядів як головних компонентів словосполучення, з'ясувати типи семантико-синтаксичних відношень у словосполученнях із займенниковими словами у ролі головних компонентів.

У підрядних словосполученнях із займенниковими словами різних значенневих розрядів реалізуються три типи семантико-синтаксичних відношень: атрибутивні (означальні), субстанціальні (об'єктні та суб'єктні) й адвербіальні (обставинні). Кожний з наведених типів семантико-синтаксичних відношень може конкретизуватися відповідно до лексико-граматичного наповнення стрижневого і залежного компонентів словосполучення.

У словосполученнях з атрибутивними відношеннями залежний компонент пов'язується з опорним словом як формальний виразник атрибута з субстантивним виразником його носія.

Найпоширенішими серед атрибутивних словосполучень із займенниковими словами є такі, головне слово яких виражене займенниковим іменником (субстантивним займенником), а залежне відповідно – різними частинами мови і відповідає на запитання який?, чий?, котрий?, скільки?. Сюди належать різновиди словосполучень, членами яких є узгоджувані слова іменних частин мови, зокрема займенниково-прикметникові (*щось цікаве*), займенниково-займенникові (*ми всі*), займенниково-числівникові (*нас двох*), займенниково-іменникові (*ми представники*). Напр.: *Тому кожен може знайти для себе щось цікаве в цій галереї* (З газ.); *Ми всі діти твої, Україно!* (З газ.); *Затриманих російських військових багато, а говорять лише про нас двох* (З газ.); *І все ж ніколи не забудеш, Кого любив у своєму житті. І три оці чарівні слова* (З газ.); *Ми представники влади, керівники служб, відділів, соціальні працівники являємося зв'язком між Президентом і тими людьми, на яких працюємо* (З газ.). Крім того, до атрибутивних словосполучень належать такі, головне слово яких вимагає залежного, що відповідає на одне із синтаксичних питань атрибута, і керує його відмінковою формою, наприклад: займенниково-іменникові словосполучення (*хтось у пальті, щось від астрології*).

Окреме місце посідають атрибутивні словосполучення, у яких узгоджуване залежне слово (займенниковий прикметник) приєднується до головного слова (займенникового прикметника), пор. : *такий якийсь*. Напр.: *Мова його вразила жалоцями Грицька й Христю, та й з себе він був такий якийсь, що, хоч-не-хоч, пожалієш* (Панас Мирний).

Серед субстанціальних відношень розрізняють об'єктні та суб'єктні.

При об'єктних відношеннях залежний член приєднується до опорного слова як формальний виразник об'єкта дії, стану чи іншого підпорядковувального явища до виразника самого підпорядковувального явища (*дехто з учнів, кожен з них, хтось з них*). Залежний іменний член (зокрема, займенник, іменник), що відповідає на питання непрямих відмінків, приєднується до займенника. Це займенниково-іменникові та займенниково-займенникові, об'єктні словосполучення. Напр.: *Хтось з них ще довго дивиться мені у слід і не скоро замикає двері* (В. Винниченко); *А дехто з присутніх подумав: щоб зручніше було дертися до вершин влади* (П. Загребельний).

Суб'єктні відношення зумовлені лексико-граматичною природою головного слова; залежна форма позначає суб'єкта дії, діяча, пор. : *він знищив – знищений ним, вони побудували – побудований ними*.

Адвербіальні (обставинні) відношення реалізуються у словосполученнях, у яких залежне слово приєднується до опорного як виразник обставинної або якісної чи кількісної характеристики дії, стану чи ознаки до виразника самої дії, стану чи ознаки [27, 70 – 75]. Це часові, просторові, цільові, причинові та інші відношення. Серед типових різновидів адвербіальних словосполучень вирізняють такі, головним словом яких є займенник, а залежне слово відповідає на одне з обставинних питань (де?, куди?, коли?, чому?, як?, наскільки? тощо), виражене прислівником (зокрема займенниковим) і приєднуються до головного синтаксичним зв'язком прилягання. Напр.: *усіх по два, щось по-своєму, усі*

гуртом, усе по-старому, хтось поодиноці, дець здалеку.

До таких словосполучень належать також різновиди, в яких до головного слова приєднуються синтаксичним зв'язком керування прийменниково-відмінкові форми, що відповідають на обставинні питання. Напр.: *щось у душі, усе на світі*. Рідковживаний різновид адвербіальних словосполучень становлять конструкції, в яких окремі прислівники в ролі залежних членів прилягають до займенників, пор.: *усе повністю, свій занадто*. Напр.: *Він показував мені свій занадто вже вигадливий сад* (Т. Шевченко); *Потім прикрасьте холодець гілочками зелені й залийте бульйоном усе повністю* (З газ.).

За частиномовною належністю головного і залежного компонентів словосполучення поділяються на основні різновиди. Зокрема, у статті проаналізовано різновиди словосполучень, головний компонент яких

виражений займенником, а залежний – іншою самостійною частиною мови:

- ✓ займенниково-іменникові словосполучення;
- ✓ займенниково-прикметникові словосполучення;
- ✓ займенниково-числівникові словосполучення;
- ✓ займенниково-займенникові словосполучення;
- ✓ займенниково-іменникові словосполучення;
- ✓ займенниково-прикметникові словосполучення;
- ✓ займенниково-прислівникові словосполучення.

Здатність чи нездатність одиниці мови вступати в регульовані семантичною нормою зв'язки з іншими одиницями становить сутність її семантичної валентності. Така валентність ґрунтується на семантичному узгодженні. З.М. Денисенко, досліджуючи семантичне узгодження між компонентами словосполучення, зазначає, що комбінаторика значень слів наявна в будь-якому словосполученні, а утворення змістів можливе лише в контексті. Словосполучення є мінімальним контекстом. Утворення актуального змісту слова є контекстуально зумовленим семним варіюванням значення слова, суть якого полягає в актуалізації комунікативно релевантних компонентів системного значення слова. Семне варіювання відбувається на рівні окремої семіми і пов'язане з вибором семантичних компонентів, які актуалізуються у зв'язку з певним комунікативним завданням, унаслідок низки семантичних процесів (актуалізації семі, посилення і послаблення семі, розщеплення семі, наведення семі, модифікації, конкретизації, підтримки, погашення, нейтралізації), що діють у семімі на рівні окремих сем. Кожен з цих процесів може бути одним із засобів семантичного узгодження між компонентами словосполучення [8, 9].

Аналізуючи займенникові словосполучення, варто пам'ятати про загальну абстрактність їхнього змісту, що конкретизується певною мірою лише в процесі мовлення, у широкому мовному контексті. — Неокресленість абстрактно-якісних характеристик, — відзначає В.В. Моренець, — компенсується в контексті іноді за рахунок суміжних якісних та процесуально-якісних, які розкривають зміст перших, уточнюють попередні або наступні абстрактні характеристики, доповнюють, підсилюють їх зміст. Типовою рисою таких словосполучень є тісний зв'язок з контекстом [20, 55].

Займенниково-іменникові словосполучення

Лексико-семантичні можливості займенників поширюватися іншими частинами мови є досить широкими, а продуктивність цього типу словосполучень зумовлена тим, що займенник як частина мови з вказівним та узагальнено-предметним значенням може конкретизуватися лексично повноцінними словами всіх морфологічних розрядів, організовуючи з ними численні синтаксичні структури. Словосполучення з головним компонентом займенником є досить поширеним явищем в українській мові і потребує докладного розгляду всіх можливих варіантів сполучення цих слів. Однією з важливих особливостей займенникових слів є їхня здатність сполучатися з іменниками, відзначаючись багатством форм і засобів вираження різноманітних семантичних відношень та їхніх відтінків. Г.М. Удовиченко стверджує, що —стрижневий займенник в іменних словосполученнях, підпорядковуючи іменник чи інший займенник, вимагає при посередньому керуванні двох відмінкових форм, не адвербіалізованих у граматичному відношенні, — орудного і (рідше) родового. Структура таких займенникових словосполучень від частоти вживання в літературній і усно-розмовній мові трансформувалася в словесну модель, лексична заміна одного з компонентів якої не впливає на характер граматичного зв'язку [31, 107]. Напр.: *Нам з батьком, я з братом, ніхто з людей*.

Г.М. Удовиченко також зазначає, що форма керування зберігається в займенникових словосполученнях, у яких пояснювальний член, виражений здебільшого іменником у сполученні з прийменником, вживається у формі місцевого відмінка. І пояснює це тим, що форма граматичного зв'язку не відповідає тут традиційно типовим для неї семантичним відношенням: *Гроза минула, і пахучі*

квіти Усі в краплинах. Летять з-поза хмар Проміння тепле і голубувате (М. Рильський); *О, Грузіє! З твого саду, що весь у пахоці, в цвіту, мов сік солодкий винограду черпаєм мудрість золоту* (П. Тичина). На думку вченого, причина цього саме в зміні синтаксичних функцій непрямих додатків: *усі в краплинах* і *весь у пахоці* детермінанти у вигляді прийменникових конструкцій перебувають не в об'єктних відношеннях (як цього вимагають граматичні форми зв'язку) з детермінованими компонентами (*усі, весь*), а у відношеннях атрибутивно-предикативних [Там само, с. 108]. Предикативний відтінок комбінації *усі в краплинах* і *весь у пахоці* внаслідок того, що вони переміщуються в —центр синтаксичної свідомості||, набувають деякої самостійності, відділяючись від підпорядковувального слова і за семантичним відношенням тяжіють до складу присудка [2, 61].

За наявності того самого займенника з функцією опорного члена в різних словосполученнях характер семантично-синтаксичних відношень визначається лексичним значенням залежного іменника та семантичною природою прийменника: *усі на танці, усі на допомогу* (адвербіальні); *хтось у шапці; щось від містики* (атрибутивні); *хтось із студентів, дехто з учасників* (об'єктні).

Зосередимо увагу на словосполученнях типу Prop. + з (із, зі) + Ngen. Згідно з традиційним поглядом, неозначені займенники, поєднуючись із наведеною прийменниково-іменниковою конструкцією, утворюють семантично неподільні сполуки, які виступають одним членом речення – підметом або додатком, напр.: *В камері було кілька людей, хтось з них витріщився здивовано, але Андрій дав знак і цим мовчати, й вони вмиришували в чужу камеру, як додому* (І. Багрянний); *Іноді матінка, видно, для самозаспокоєння зверталася до кого-небудь із присутніх* (Г. Тютюнник). У наведеній моделі Ngen. – іменник або інша частина мови в значенні іменника у формі родового відмінка множини [15, 34]: *хтось з них, хто-небудь з чергових, дехто зі студентів, деякі з птахів, хтось з п'ятьох* тощо. Проте є й інший погляд, що ґрунтується на логіко-семантичній і синтаксичній інтерпретації зв'язків і відношень між компонентами аналізованих сполук. Згідно з цим поглядом, між компонентами сполук типу *хто-небудь з присутніх, хтось з хлопців* і под. встановлюються елективні відношення, в основі яких лежить значення вибору елементів з певної множини [12, 28]. Порівняти: *дехто з десятиох* (головне слово – займенник) та *один з них* (головне слово – числівник).

Словосполучення за характером відношень між компонентами та способом вираження цих відношень поділяються на дві групи: сполучення без прийменника і сполучення з прийменником.

Займенниковим словосполученням без прийменника властиві переважно адвербіальні відношення: *усі гуртом, усі разом, щось горою*. Напр.: *Постановили переноситись другого дня вранці, і усі гуртом вернулись через город додому* (І. Нечуй-Левицький). Тоді як займенникові словосполучення з прийменниковою конструкцією іменника (інакше – прийменниково-відмінковою формою) в ролі залежного члена виражають такі синтаксичні відношення: власне атрибутивні, атрибутивно-об'єктні, об'єктні, об'єктно-атрибутивні та адвербіальні або атрибутивні з різноманітними обставинними відтінками – просторовим, часовим, цільовим, причинним. Така різноманітність відношень між сполучуваними елементами в займенникових утвореннях з прийменниковою конструкцією іменника пояснюється семантичним багатством прийменників, синтаксична і семантична роль яких виявляється в зв'язку з лексично повноцінними словами. І саме прийменникова конструкція іменника знаходить своє відображення у формах підрядного зв'язку – керуванні і приляганні.

Безприйменникові форми іменників як граматично залежні члени займенникових словосполучень можуть виражатися формами непрямих відмінків – давального та орудного. Конструкції із залежним компонентом у давальному відмінку передають об'єктні відношення, що граматично представлені формою підрядного зв'язку – керуванням.

Семантичні можливості головного компонента у кожного з займенникових розрядів різні, тобто приєднання залежного компонента залежить від семантичного наповнення того чи того займенника. Про таку особливість Р.С. Зуєва пише: —Усередині словосполучень семантичні групи слів можуть сполучатися лише з певними семантичними групами інших слів|| [10, 7]. В.Д. Горяний стверджує, що словосполучення як окрема синтаксична і структурна одиниця існує в мовній системі потенційно як абстрактна схема, структурна модель, яка в мовленні наповнюється певним лексичним змістом. А, утворюючи будь-яку конкретну ланцюгову сполуку слів, мовець тільки відтворює певну кількість об'єктивно наявних структурних моделей, наповнюючи їх бажаним для нього змістом [6, 29 – 30].

Можливі сполучення займенникових слів у ролі головного компонента з прийменниково-іменниковими (прийменниково-відмінковими) формами, до складу яких входять прийменники *для, від, до, з (зі, із), без, у (в), серед, щодо, відносно, після, за, коло, біля, на, під, через, над, перед, попід, по, при*, пор.: *усе для людей, кожному від серця, собі з найкращого, щось у душі, хтось серед учнів, це щодо моралі, ніякий відносно попередніх, усе після вихідних, туди за натовпом, усе на село, так під*

настрій, туди через греблю, свій над головою, це перед уроком, кудись попід тин, дехто по роботі, хтось при заводі. Напр.: *Глянеш, і щоразу тенькне тобі щось у душі...* (О. Гончар); *Трансильванія взагалі пахла нафтою, та й усе на світі пахло нею* (Ю. Андрухович).

Займенниково-прикметникові словосполучення

За характером семантико-синтаксичних відношень між займенником іменникового типу і залежним прикметником словосполучення прийнято називати атрибутивними, або означальними [9, 95], а типовою формою синтаксичного зв'язку між компонентами є повне узгодження (*щось нове, хтось невідомий*). Це дає змогу виокремити основний тип семантико-синтаксичних відношень: опорний прономінатив указує на предмет чи особу, а залежний передає його ознаку, властивість.

Характер семантичних контактів прикметника із займенниковим словом пов'язаний із належністю першого до групи якісних або відносних, а також зі значенням істоти / неістоти займенникових слів. Що стосується якісних прикметників, то тут І.Р. Вихованець відзначає, що —предмет може мати різні ознаки, тобто поняття ознаки, передаване прикметником, поширюється на різноманітніше значення|| [3, 124]. І на відміну від фразеологічних одиниць та стійких словосполучень, —вільний характер субстантивно-прикметникових словосполучень сприяє тому, що в межах речення кожний компонент такого сполучення виконує здебільшого роль окремого члена речення|| [13, с. 86]. В.В. Моренець зауважує, що лексичний зміст поєднаних слів зумовлює міру зрощення означуваного з означенням (масмо на увазі абстрактний характер займенника та характер ознаки, вираженої прикметником), напр.: *У Надії радісно калатало серце: рідне місто! Її тут з дитинства усе знайоме* (Я. Баш).

Традиційний порядок слів у таких словосполученнях української мови – це препозиція прикметника щодо опорного компонента в атрибутивній функції. Досліджуючи синтаксичні структури всередині речення, В.В. Моренець слушно зауважує, що певну роль відіграє і порядок слів, оскільки пояснювальне слово в препозиції тісніше пов'язується з означуванним, ніж у постпозиції. Характер тимчасовості і деякої умовності ознак стає особливо виразним в атрибутивних словосполученнях з постпозитивним якісним прикметником (*він блідий, я втомлена, усі ситі*). [20, 46]. На переміщення прикметника в постпозицію щодо субстантивного слова звертає увагу І.В. Кононенко, припускаючи, що це відбувається —в умовах актуалізації ознаки, логічного наголосу, експресивного навантаження на ад'єктив|| [14, 40]. До того ж вона зауважує, що така зміна порядку слів —актуалізує предикативний потенціал атрибута і водночас певною мірою порушує цілісність словосполучення|| [Там само, с. 40]. У зв'язку з цим означувальне слово в постпозиції на формально-граматичному рівні в простому реченні є присудком, а не означенням. Це свідчить про те, що форма підрядного зв'язку – узгодження – автоматично змінюється на координацію, що виникає між головними членами речення, напр. : *Доки є ти – ми вічні* (В. Земляк); *Я вдячний долі, що відомий постріл зі Стокгольму не заторкнув її зачарованості* (У. Самчук).

Семантика займенникових слів відзначається своєю узагальненістю, абстрактністю та невизначеністю змісту, що стає причиною їхньої синтаксичної та морфологічної своєрідності. А тому атрибутивні словосполучення, компонентами яких є займенники, —конкретизуються певною мірою лише в процесі мовлення, у широкому мовному контексті|| [20, 55]. Зміст стрижневого слова компенсується в контексті за рахунок суміжних об'єктів чи суб'єктів, про які йшлося раніше, або тільки буде розкрито. В.М. Ожоган так характеризує основну властивість словосполучень із головним компонентом, вираженим прономінативним словом: прикметник передає певний обсяг конкретної інформації, основне семантичне навантаження, прономінативне слово, навпаки, визначає категорійне значення, указуючи на невизначеність, питання тощо [22, 156]. Автор доходить висновку, що семантика таких сполук охоплює основну інформацію, яка пов'язана з ад'єктивом, і додаткову, що формується вказівною функцією займенникових компонентів. У словосполученнях із головним компонентом питальним прономінативним субстантивом основне значення припадає на займенниковий елемент [Там само, с. 156]. Пор.: *Що сталося?* і *Що нового сталося? Що тут смішного?* Перше речення з одиничним займенником *що* виражає тривогу мовця, а друге і третє *що нового* і *що смішного* конкретизує характер подій, виражаючи інтерес до співрозмовника.

Постпозитивні прикметники (діеприкметники та деякі прикметникові займенники) у поєднанні з неозначеним займенником *щось* утворюють специфічні структури, які за обсягом інформації подібні до повнозначних слів, але на відміну від них складаються з двох лексем, напр. : *щось радісне, щось особливе, щось нове*. У таких сполуках займенниковий компонент виражає неозначену предметність, а прикметник виконує звичайну атрибутивну функцію. Напр.: *І часто серце запалає болем, А щось гаряче аж за горло стисне...* (О. Теліга); *Все більше було туги і безоглядної рішеності на щось надзвичайне у власника того понурого голосу і тих мерехтливих очей* (І. Багрянний).

На рівні речення такі сполуки не отримали однозначної морфологічної і синтаксичної кваліфікації [17, 104; 30, 302]. Вважають, що ад'єктивні компоненти, попри наявність у реченні означуваного *щось*, до певної міри сприймаються як субстантивовані і виступають у постпозиції.

Займенниково-числівникові словосполучення

Кількісні і порядкові числівники становлять основний арсенал числівникових утворень, що функціонують у мові [16, 25]. Словосполучення, утворені за допомогою числівників, В.В. Моренець називає атрибутивними абстрактно-якісного типу і пов'язує це із типовим для всієї групи сполук рисами, а саме: абстрактністю, тісними зв'язками компонентів, розвитком якісних значень [20, 59].

Числівники слугують абстрактним позначенням предметів у кількісному плані. Атрибутивні сполуки абстрактно-якісного типу з числівниками характеризують предмети переважно не на основі їхніх реально-якісних ознак, а на основі кількісного співвідношення предметів, їх порядку під час лічби.

Серед словосполучень із займенником як опорним компонентом та числівником – залежним, підпорядкованим компонентом, виділяємо ті, що сполучаються з числівником *один* —із значенням одиничної кількості|| [24, 15]. Така сполука можлива з особовими займенниками у формі однини та множини і в поодиноких випадках – із присвійними: *одна (один) я, один він, одна вона, одне воно, один ти, одні ви, одні ми, одні вони, одні наші, один мій*. Як зазначає І.Р. Вихованець, —усім числівникам протистоїть числівник *один*, передаючи значення одиничності, виражене уже самою формою однини іменника, а отже, посилюючи шляхом дублювання кількісні характеристики предмета|| [1, 110]. Числівник *один* нерідко слугує для передання душевного стану особи – самотності, самотності, виконуючи функцію ад'єктива. За своїм походженням числівник *один* є займенниковим прикметником [26, 246], а тому узгоджується з стрижневим словом у роді, числі та відмінку. Числівник *один* може стояти як у препозиції, так і в постпозиції щодо головного компонента. Напр.: *І одна я, як билина На полі, осталась На сім світі...* (Т. Шевченко); *Щоб знали кпи дурні: Хлоп – то худоба, А тільки ми одні – Божа подоба* (І. Франко); *Ходив я сам один, без друзів* (В. Макар); *Ми одні правити не можемо, і вони самі також не можуть правити* (З газ.).

Проаналізувавши фактичний матеріал та узагальнивши погляди мовознавців на зазначені вище словосполучення, В.М. Ожоган дійшов висновку про різні підходи до кваліфікації *один*. Зокрема, у препозиції згадана лексема тяжіє до займенника, що виступає в ролі підмета чи додатка, а в постпозиції – до дієслова чи іншої частини мови у функції присудка, тобто як слово з подвійними відношеннями, пор.: *Усе чуже, нерідне, непривітне, одна вона на всьому світі, одна і порада, і утіха; Земля батьків, вона одна* Для тебе, друже, і для мене. *І неподільна, як весна, як рукотворна ця весна* (Панас Мирний).

Крім того, конструкції з —препозитивними прономінативними компонентами являють собою семантичну єдність і функціонують у предикативній частині як один член речення|| [22, 152]. Н.Л. Іваницька пропонує розглядати підмет, виражений іменним словом, як ускладнений (частками, займенниковими формами в значенні підсилювальних часток): *Вони всі троє мовчки сходяться посеред подвір'я* (Г. Тютюнник); *Не я один духовну спрагу маю* (О. Гончар) [11, 63]. Пор. також: *Всі три – українцями опікуються, сватами-братами, і всі три – ворогують* (З газ.).

Специфічним засобом вираження семантики великої неозначеної кількості є сполука числівника *один*, ужитого із препозитивною заперечною часткою *не*, та займенника у формі називного відмінка. Напр.: *І це спочатку навіть порадувало Зою: виходить, не одна вона світом нудить за тим дідьком* (М. Стельмах); *Хтось поруч страждав, хтось приховував свої страждання, але одно зрозумів Сила Жердяга – не один він лежить тут, а навколо нього є ще багато живих людей, є багато таких, що не можуть поворухнутись, що помирають тут* (С. Скляренко); *Ні, знав, передчував, і це передчуття війни не було чимось незвичайним, бо тоді не один він бачив на західному крайнебі бризки крові, що летіли з-під фашистського чобота, який уже топтав поля Моравії* (А. Малишко).

Особові займенники *ми, ви, вони* в називному відмінку сполучаються із збірними числівниками, які —на відміну від власне кількісних мають вужчу сферу вживання, адже вони вказують тільки на кількість кого-небудь або чого-небудь і зовсім не використовуються як назви числа та цифри|| [5, 35]. Напр.: *Помарніли ми обоє* (Т. Шевченко); *Найбільше нам траплялося зустрічатись не в місті, де ми обидва проживали, а при виїздах, по інших містах* (Ю. Смолич); *Наче тільки оце вони четверо і є живими створіннями на все село* (Д. Ткач).

Окрему групу становлять словосполучення з видільним значенням, виражені моделлю *займенник + прийменник + числівник*. У таких словосполученнях здебільшого називають тільки особу,

предмет, який виділяють за певними ознаками серед інших подібних за допомогою прийменника *з / із*. Головний компонент здебільшого репрезентують неозначені займенники: *хто-небудь, якийсь, будь-який, який-небудь*, а також означальні й заперечні займенники *кожний, жодний*. Напр.: *Еге ж, зараз поміють посуд, стріпають скатертину над цебриком, прополощуть і повісять над плитою сушити мийочку, а тоді хтось з обох, мама або бабуся (я воліла б, щоб мама), прийде сюди, аби дати мені школи за мою негідну поведінку (Ірина Вільде); Причому в кожній з трьох східних областей ситуація досить відрізнялась (З газ.)*.

Низка займенників прикметникового типу може сполучатися з числівниками — розподільної кількості [24, 15], які визначають однаковий, рівний розподіл між кимось або чимось: *цих по два, тих по три, таких по одному, деяких по два, яких-небудь по одному, будь-яких по два, усіх по три, всяких по чотири, кожних по одному*. Напр.: *Ой побрали та й попарували, усіх по два докупочки: Заглядають один на другого, як сизі голубочки... (М. Рильський); Він подумав, що, розподілившись так, загинуть усі по одному у ворожих обіймах (Ю. Яновський)*.

Займенниково-займенникові словосполучення

Займенниково-займенникові словосполучення представлені утвореннями на зразок: *ми всі, я сам, такий який, хтось із них, дехто з нас, децю для тебе, хто з вас, щось від нього, якийсь такий* тощо. Вони уподібнюються за моделлю творення до поданих вище словосполучень субстантивного і ад'єктивного типів, тому можуть розглядатися як окремо, так і у складі зазначених.

В українській мові особові займенники поєднуються з означальними *сам* та *весь*, виражаючи значення виділення чи узагальнення. Напр.: *Попри інтерес до сучасників, з якими я зустрічався, мене найбільше вражало, дивувало й принадувало ввізнати, що таке я, так, я сам (В. Шевельов); Ми всі з однієї країни і проблеми у нас спільні, якщо будемо згуртовуватися – ми переможемо (З газ.)*.

Характерним явищем української мови є наявність словосполучень з особовими займенниками в ролі головного та залежного компонентів, поєднаних між собою прийменником *з / із / зі* (*я з тобою, ми з тобою, ми з вами*), які виконують функцію одного члена речення. Напр.: *Я всміхнувся на таку здогадку. – Адже й ми з вами бідували (І. Франко); Земле! Як тепло нам з тобою! (М. Рильський); Вставай, моя рідна, розлуки доволі, які ми з тобою ще будем багаті... (А. Малишко)*. Такі словосполучення постали внаслідок трансформацій речень, у яких прийменниково-іменниковий (прийменниково-займенниковий – уточнення наше) компонент виступив при дієсловах другорядним членом речення, пор. : *Нам іти разом з тобою і Нам з тобою іти разом [22, 154]*.

Зворотний займенник *себе* не має родових форм і категорії числа. Проте залежно від роду і числа того суб'єкта, якого він стосується, може означуватися словами у формі всіх родів і чисел (*самого себе, сама себе, самих себе*) [26, 269]. Напр.: *В жодному разі не зводь очей з самого себе. Май завжди на меті себе раніше всіх (Г. Сковорода); Де вже було під той час Марині до людей або людям до Марини? Кожен сам себе знав, себе одного беріг (Панас Мирний)*.

Досить продуктивними є словосполучення на зразок *кожен з них, хто-небудь з них, усякий з нас*. Морфологічним виявом залежного компонента є форма родового відмінка. Згідно з традиційним поглядом, такі словосполучення утворюють семантично неподільні сполуки, які виступають одним членом речення – підметом або додатком. Напр.: *Вона його боїться. Котрого з них? Професора, великого пана чи українця (О. Кобилянська); Ми їхали якимось на човні і раптом хтось із нас заговорив, дивлячись на розсипані хатки рідної околиці... (В. Шевчук); Спершу Отава все очікував, щоб не піддався хто-небудь з них на банальні, але такі непереборні спокуси (П. Загребельний)*. Як уже зазначалося раніше, між компонентами таких словосполучень встановлюються елективні відношення, значення вибору або виокремлення частини із цілого. Прикметникові займенники *якийсь, який-небудь, будь-який, котрийсь, кожний, усякий*, ужиті в цих словосполученнях без означуваного слова в ролі головного компонента, субстантивуються. Напр.: *Усякий з нас когось в Батурині втратив (Б. Лепкий); Часом який-небудь з них зазірав до екіпажа й моргав тоді до другого (П. Панч)*.

Словосполучення із заперечним займенником у ролі головного компонента виражають повну відсутність кого-, чого-небудь і вимагають заперечної форми присудка: *ніхто з них, ніякий з вас*. Напр.: *Ніхто з них не хитнувся, не відступив (М. Бажан)*.

Займенникові словосполучення часто тяжіють до фразеологічних словосполучень: *само собою, сам по собі, сам не свій, нічого собі, сам на сам, що до того, хто куди, ніхто інший, як..., ніщо інше, як..., так чи інакше, ні туди ні сюди*.

Морфологічна семантика займенникових слів у словосполученні має свої особливості і виразнюється типом синтаксичного зв'язку. Унаслідок взаємодії морфологічної семантики

компонентів словосполучення між собою і з типом їхнього синтаксичного зв'язку створюється певний різновид синтаксичної семантики словосполучення, який нашаровується в кожному окремому випадку на його конкретне лексико-фразеологічне значення. Як згадувалося вище, займенникові словосполучення виражають атрибутивні та об'єктні семантико-синтаксичні відношення. Атрибутивні відношення виражають словосполучення, у яких залежний компонент пов'язується з головним як формальний виразник атрибута з субстантивним виразником його носія (*щось таке, всі ми*). Об'єктні відношення виражають словосполучення, у яких залежний член відповідає на питання непрямих відмінків (*дехто з них, хтось з нас*) [27, 70 – 73].

Займенниково-прислівникові словосполучення

У курсі — Сучасна українська літературна мова¹ за загальною редакцією І.К. Білодіда словосполучення із родових і субстантивних займенників та синтаксично залежних від них прислівників називають прономінально-адвербіальними [27, 62].

Л.П. Давидова, яка досліджувала субстантивно-адвербіальні словосполучення, дала їм чітке, на нашу думку, визначення: —це семантико-синтаксичні єдності, що організуються шляхом конкретизації значення іменника як граматично опорного слова прислівником у ролі залежного члена [7, 63].

Як відомо, до класу субстантивних займенників належать групи слів з найзагальнішим позначенням предметів, істот, явищ, понять. У процесі мовлення займенники набувають значення справжніх осіб, речей, про які йшлося раніше або тільки буде повідомлятися. Тому завдяки своїй семантиці займенники вживаються дуже широко, незважаючи на їхню обмежену лексично виражену кількість, і навіть здатні поширюватися прислівниковими словами. Для таких словосполучень характерною є форма підрядного зв'язку – прилягання з обов'язковим постпозиційним прислівником.

Поширювати семантику головного компонента-займенника можуть найчастіше якісно-означальні та просторові прислівники: *такий зовсім, наш явно, він особливо, всі повністю, вони попереду, усі довкола*.

Змістові відношення між складниками словосполучення, на думку Л.П. Давидової, тотожні лексичним значенням тих прислівників, що виступають у функції уточнювальних елементів. Вона виділила власне атрибутивні відношення та атрибутивні з просторовими і часовими відмінками [7, 64].

Важливим засобом вираження синтаксичних зв'язків між членами словосполучення є форма орудного відмінка, що вказує на спосіб виконання дії

Традиційно до групи означальних прислівників зараховують і прислівники способу дії, хоч деякі дослідники вважають їх проміжною групою між атрибутивними і власне-обставинними прислівниками [4, 187]. Характерною функціональною ознакою таких прислівників є те, що вони можуть сполучатися не лише з дієсловами, а й з іменниками предметної семантики [3, 304]. З огляду на це і займенники із семантикою предметності можуть приєднувати до себе цілу низку прислівників. —На спільне або роздільне виконання дії|| [Там само, с. 303] вказують прислівники *вкупі, гуртом, разом, поодинокі, вроздріб*, опорними словами для яких є займенники в множині *ми, ви, вони, хтось, щось, якісь, декотрі, усі, інші, самі*. У таких словосполученнях формою підрядного зв'язку є прилягання. Напр.: *Сагайда в глибині душі був радий, що вони з ним, усі вкупі* (О. Гончар); *Деякі з них приходять групами, хтось поодинокі, але все з квітами* (З газ.); *Коли сейф спорожнів, грабіжники наказали працівникам філії протягом півгодини не рухатися. А самі поодинокі вибігли з приміщення* (З газ.); *При цьому несучими можуть бути поздовжні або поперечні стіни, або ті та інші разом* (З газ.).

Досить поширеними є випадки сполучення займенників *це, то, усе* із прислівниками, які передають —порівняльно-уподібнювальне значення|| [3, 303]: *по-українському (и), по-дружньому, по-нашому, по-їхньому*. Напр.: *Пішло усе по-старому, по-давньому... Через три роки знов вибори* (Панас Мирний); *В церкві усе гаразд, усе по-моєму, – думала Зінька, несучи Євангелію, – в церкві був порядок* (І. Нечуй-Левицький); *Якось великоднього свята йду повз ошатне обійстя Бойчуків – це по-родинному так містечкові їх зуть* (П. Гуменюк).

У структурі займенниково-прислівникових словосполучень, що виражають атрибутивні відношення з обставинно-просторовим відтінком (а також адвербіальні семантико-синтаксичні відношення), об'єднуються слова, одне з яких є займенником, що вказує на предмети, процеси, явища, а інше – залежним прислівником із ознакою цих предметів, процесів, явищ, указуючи на просторовий відтінок: *сам вдома, кожний направо, хтось попереду, деякі звідти, наші всюди, вони довкола*. Напр.: *Мало помітний вітрець доніс до Кіхани аромат тютюну, що його палив хтось попереду* (Ю.

Яновський); *І я думаю, що правильно мало б бути —Сам вдома|| , а не —один|| і не —удома|| здається, що це просто кривий переклад з російської* (З журн.).

Обставинно-просторові відношення виражають словосполучення з головним компонентом – займенниковим прислівником місця та обставинним прислівником місця або (рідше) означально-якісним прислівником: *тут недалеко, десь глибоко, подекуди вгорі*, напр. : **Тут недалеко вже сестра Василина** (У. Самчук); *Ми пливли під вербами, наче в зеленому гроті; тут стояла пришикла сутінь, і лише подекуди вгорі жаром світилися китиці стиглої калини* (В. Близнець).

Отже, займенники різних семантичних розрядів, виконуючи роль головних компонентів, виявляють особливості сполучуваності з іншими словами в складі словосполучень для вираження певних семантико- синтаксичних відношень. У підрядних словосполученнях із займенниковими компонентами реалізуються такі типи семантико-синтаксичних відношень: атрибутивні, субстанціальні й адвербіальні. За частиномовною належністю головного і залежного компонентів словосполучення із займенниковим словом розрізняють займенниково-іменникові, займенниково-прикметникові, займенниково-числівникові, займенниково-займенникові, займенниково-прислівникові словосполучення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 224 с.
2. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1980. – 286 с.
3. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К. : Унів. вид-во —Пульсаріа, 2004. – 400 с.
4. Вихованець І.Р. Частина мови в семантико-граматичному аспекті / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.
5. Герасимчук В.А. М айже все про числівник : [навч. посібник для студ. нефілол. спец. вузів] / В.А. Герасимчук. – К., 1996. – 124 с.
6. Горяний В.Д. Субстантивні словосполучення з прийменниками у реченні : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / В.Д. Горяний. – Запоріжжя, 1967. – 273 с.
7. Давидова Л.П. Субстантивні словосполучення в сучасній українській літературній мові : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Л.П. Давидова. – К., 1972. – 242 с.
8. Денисенко З.М. Семантичне узгодження між компонентами словосполучення в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 —Українська мова / З.М. Денисенко. – К., 2005. – 23 с.
9. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови : Синтаксис / А.П.Загнітко. – Донецьк : Дон НУ, 2001. – 662 с.
10. Зуева Р.С. Словосочетание с приименным инфинитивом в современном русском языке: автореф. на соиск. канд. филол. наук / Р.С. Зуева. – Алма-Ата, 1965. – 21 с.
11. Іваницька Н.Л. Двоскладне речення в українській мові. – К. : Вища школа, 1986. – 168 с.
12. Йомдин Л. Л. Автоматическая обработка текста на естественном языке : модель согласования / Л. Л. Йомдин / Отв. ред. Ю. Д. Апресян, И. А. Большаков. – М. : Наука, 1990. – 168 с.
13. Кононенко І.В. Прикметник у слов'янських мовах / І.В. Кононенко. – К. : ВПЦ —Київський університет, 2009. – 495 с.
14. Кононенко І.В. Семантико-синтаксичний потенціал препозитивних та постпозитивних атрибутів / І.В. Кононенко // М овознавство. – 2007. – № 3. – С. 39 – 48.
15. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови / Б. М. Кулик. – [вид. 2-е, перероб. і доп.]. – К. : Рад. шк., 1965. – Ч. 2 : Синтаксис. – 284 с.
16. Лукінова Т.Б. Числівники в слов'янських мовах : (порівняльно-історичний нарис) / Т.Б. Лукінова / відп. ред. О.С. М ельничук – К. : Наук. думка, 2000. – 370 с.
17. М атвіяс І.Г. Синтаксис займенників в українській мові / І.Г. М атвіяс / відп. ред. І.О. Варченко. – К. : Вид-во АН УРСР, 1962. – 131 с.
18. М ельничук О.С. Розвиток структури слов'янського речення / О.С. М ельничук. – К. : Наук. думка, 1966. – 324 с.
19. М ірченко М .В. Синтаксичні категорії речення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.01 —Українська мова / М .В. М ірченко. – К., 2002. – 30 с.
20. М оренець В.В. Атрибутивні словосполучення в українській мові : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 / В.В. М оренець. – К., 1963. – 406 с.
21. М оскаленко Н.А. Нарис історії української граматичної термінології / Н.А. М оскаленко. – К. : Рад. шк., 1959. – 224 с.
22. Ожоган В.М. Займенникові слова у граматичній структурі сучасної української мови: [монографія] / В.М. Ожоган / НАН України. Інститут української мови. – К., 1997. – 231 с.
23. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении / А.М. Пешковский. – [8-е изд.] – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 432 с.

24. Попович Н.М. Синтаксична структура речень з числівниковим компонентом у сучасній українській мові : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 / Наталія М. Іхайлівна Попович. – Чернівці, 2002. – 174с.
25. Слинко І.І. Сучасна українська літературна мова : Проблемні питання / І.І. Слинко, Н.В. Гуйванюк, Ф. Кобилянська. – К. : Вища школа, 1994. – 670 с.
26. Сучасна українська літературна мова : Морфологія / за заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969. – 583 с.
27. Сучасна українська літературна мова : Синтаксис / за заг. ред. І.К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1972. – 516 с.
28. Тулина Т.А. Функциональная типология словосочетаний / Т.А. Тулина. – Киев-Одесса, 1976. – 176 с.
29. Фортунатов Ф.Ф. О преподавании грамматики русского языка в средней школе / Ф.Ф. Фортунатов // Избранные труды : [в 2 т.]. – М. : Учпедгиз, 1957. – 471 с. Т. 2. – 1957. – 471 с.
30. Шахматов А.А. Синтаксис русского языка / А.А. Шахматов / ред. и ком- ии Е.С. Истриной. – [2-е изд.]. – Л. : Учпедгиз, Ленингр. отд-ние, 1941. – 620 с.
31. Удовиченко Г.М. Словосполучення в сучасній українській літературній мові / Г.М. Удовиченко. – К., 1968. – 227 с.

REFERENCES

1. Bilodid, I.K. (1969). *Suchasna ukrainska literaturna mova: Morfolohiya* [The modern Ukrainian literary language: Morphology]. Kyiv, Naukova dumka, 583 p.
2. Bilodid, I.K. (1972). *Suchasna ukrainska literaturna mova: Syntaksys* [The modern Ukrainian literary language: Syntax]. Kyiv, Naukova dumka, 516 p.
3. Davydova, L.P. (1972). *Substantywni slovospoluchennia v suchasniy ukrainskiy literaturniy movi*. Dys. kand. filol. nauk. [Substantive phrases in modern Ukrainian literary language]. Kyiv, 242 p.
4. Denysenko, Z.M. (2005). *Semantychne uzghodzhennia mizh komponentamy slovospoluchennia v ukrainskiy movi*. Avtoref. dys. kand. filol. nauk. [Semantic coordination between components of the phrase in the Ukrainian language]. Kyiv, 23 p.
5. Fortunatov, F.F. (1957). *O prepodavanii grammatyky russkogo iazyka v sredney shkole* [On the teaching of Russian grammar in high school]. *Yzbrannye trudy* [Selected proc. in 2 vol.]. Moscow, Uchpedgiz Publ., vol. 2, 471 p.
6. Herasymchuk, V.A. (1996). *Maizhe vse pro chyslivnyk* [Almost everything about numeral]. Kyiv, 124 p.
7. Horianyi, V.D. (1967). *Substantywni slovospoluchennia z pryimennykamy u rechenni*. Dys. kand. filol. nauk [Substantive phrases with prepositions in a sentence]. Zaporizhzhia, 273 p.
8. Ivanytska, N.L. (1986). *Dvoskladne rechennia v ukrainskiy movi* [Two-member sentence in the Ukrainian language]. Kyiv, Vyscha shkola, 168 p.
9. Kononenko, I.V. (2009). *Prykmetnyk u slovyianskykh movakh Kyiv* [Adjective in Slavic languages]. Kyivskyy universytet Publ., 495 p.
10. Kononenko, I.V. (2007). *Semantiko-syntaksychniy potentsial prepozytyvnykh ta postpozytyvnykh atributiv* [Semantic-syntactical potential of prepositive and postpositive attributes]. *Movoznavstvo* [Linguistics], no 3, pp. 39 – 48.
11. Kulyk, B. M. (1965). *Kurs suchasnoyi ukrainskoyi literaturnoyi movy* [The course of modern Ukrainian literary language]. Kyiv, Radyanska shkola, vol. 2: Syntaksys, 284 p.
12. Lukinova, T.B. (2000). *Chyslivnyky v slovyanskykh movakh (porivnialno-istorychniy narys)* [Numerals in Slavic languages: (comparative-historical essay)]. Kyiv, Naukova dumka, 370 p.
13. M atviyas, I.H. (1962). *Syntaksys zaymennykiv v ukrainskiy movi* [Syntax of pronouns in the Ukrainian language]. Kyiv, Academy of Science URSS Publ., 131 p.
14. M elnychuk, O.S. (1966). *Rozvytok struktury slovianskoho rechennia* [Development of Slavic sentence's structure]. Kyiv, Naukova dumka, 324 p.
15. M irchenko, M .V. (2002). *Syntaksychni katehorii rechennia*. Avtoref. dys. kand. filol. nauk [The syntactic category of sentences]. Kyiv, 30 p.
16. M orenets, V.V. (1963). *Atrybutywni slovospoluchennia v ukrainskiy movi*. Dys. kand. filol. nauk [Attributive phrases in the Ukrainian language]. Kyiv, 406 p.
17. M oskalenko, N.A. (1959). *Narys istoriyi ukrainskoyi hramatychnoyi terminolohiyi* [Outline of the history of Ukrainian grammatical terminology] Kyiv, Radyanska shkola, 224 p.
18. Ozhohan, V.M. (1997). *Zaymennykovi slova u hramatychnijy strukturi suchasnoi ukrainskoyi movy* [Pronouns words in grammatical structure of modern Ukrainian language]. Ukrainian National Academy of Science Publ., Kyiv, 231 p.
19. Peshkovskiy, A.M. (2001). *Russkiy syntaksys v nauchnom osvveshenii* [Russian syntax in a scientific light]. Moscow, Editorial URSS Publ., 432 p.
20. Popovych, N.M. (2002). *Syntaksychna struktura rechen z chyslivnykovym komponentom u suchasniy ukrainskiy movi*. Dys. kand. filol. nauk [The syntactic structure of sentences with Numeral component in the modern Ukrainian language]. Chernivtsi, 174 p.
21. Shakhmatov, A.A. (1941). *Syntaksys russkoho iazyka* [The syntax of the Russian language]. Leningrad: Uchpedgiz, 620 p.
22. Slynko, I.I., Huyvaniuk, N.V., Kobylianska, M .F. (1994). *Suchasna ukrainska literaturna mova: Problemni pytannia* [Modern Ukrainian Literary Language: Problematic issues]. Kyiv, Vyscha shkola, 670 p.

23. Tulina, T.A. (1976). *Funktsionalnaia typologiya slovosochetanyy* [Functional typology of the phrases]. Kyev-Odessa, 176 p .
24. Udovychenko, H.M . (1968). *Slovoopoluchennia v suchasnij ukrainskij literaturniy movi* [The phrase in modern Ukrainian literary language]. Kyiv, 227 p .
25. Vykhovanets, I.R. (1992). *Narysy z funkcionalnoho syntaksysu ukrayinskoyi movy* [Essays about the functional syntax of the Ukrainian language]. Kyiv, Naukova dumka, 224 p .
26. Vykhovanets, I.R. (1980). *Pryimennykova systema ukrayinskoyi movi* [Prepositional system of the Ukrainian language]. Kyiv, Naukova dumka, 286 p .
27. Vykhovanets, I.R., Horodenska K.H. (2004). *Teoretychna morfolohiya ukrayinskoyi movy* [Theoretical morphology of the Ukrainian language]. Kyiv, —Pulsary|| Publ., 400 p .
28. Vykhovanets, I.R. *Chastyny movy v semantyko-hramatychnomu aspekti* [Parts of speech in semantic and grammatical aspect]. Kyiv, Naukova dumka, 1988, 256 p .
29. Yomdyn, L.L. (1990). *Avtomatycheskaya obrabotka teksta na estestvennom iazyke: model soglasovanyia* [Automatic processing of natural language: a model of coordination]. M oscow, Nauka, 168 p .
30. Zahnitko, A.P. (2001). *Teoretychna hramatyka ukrayinskoyi movy: Syntaksys* [Theoretical grammar of the Ukrainian language: Syntax]. Donetsk, Donetsk National University Publ., 662 p .
31. Zuyeva, R.S. (1965). *Slovosochetanie s priimennym infinitivom v sovremennom russkom iazyke*. Avtoref. dys. kand. filol. nauk. [Phrase with a nominal infinitive in modern Russian]. Alma-Ata, 21 p .

The article deals with subordinate phrase with pronouns as the principal components. Functions of pronominal words of different semantic categories as structural components phrases are analysed, types of semantic-syntactic relations are found out.

Key words: subordinate phrase, pronoun, semantic-syntactic relations.